

Somalialaisten pakolaisnaisten maahanmuutto ja vastaanotto Suomessa 1990-luvulla

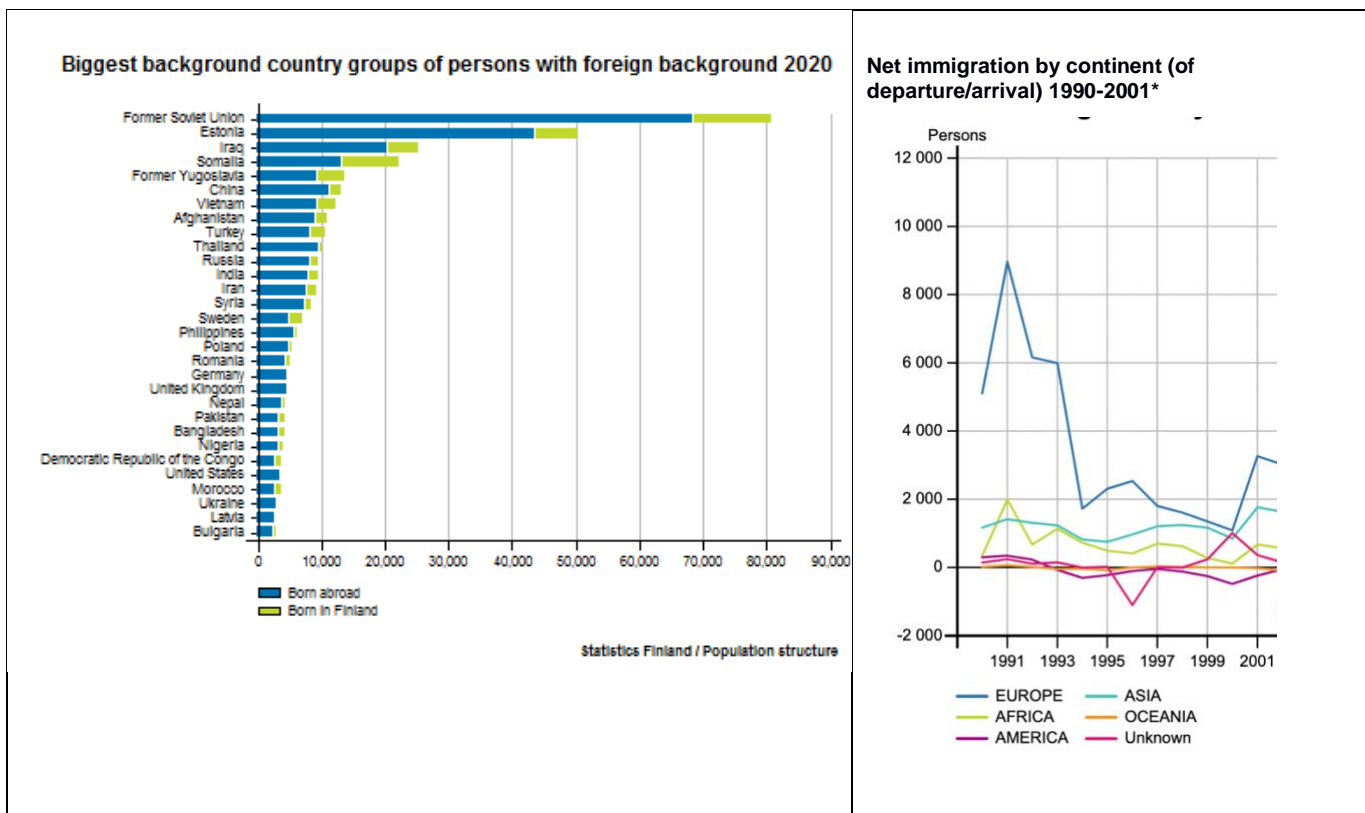
Kirjoittaja

Katri Hirvonen-Nurmi

2. Artikkelit/ Taustatiedot

2.3. Pakolaisten vastaanotto Suomeen

Maahanmuuttajien osuus Suomen väestöstä noin kaksinkertaistui vuosina 1990–1999. Erityisesti venäläisten tai neuvostoliittolaisten maahanmuuttajien määrä kasvoi, samoin kuin aasialaisten ja afrikkalaisten maahanmuuttajien määrä. Ensimmäiset somalialaiset pakolaiset saapuivat Suomeen vuonna 1990, ja vuosikymmenen loppuun mennessä Suomessa oli yli 4000 Somaliassa syntynyttä henkilöä (Tilastokeskus:<https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/ulkomaalaistaustaiset.html>).

Moving Memories

Creative Drives for a Changing Europe

Erasmus+ Strategic Partnership

2020-2022

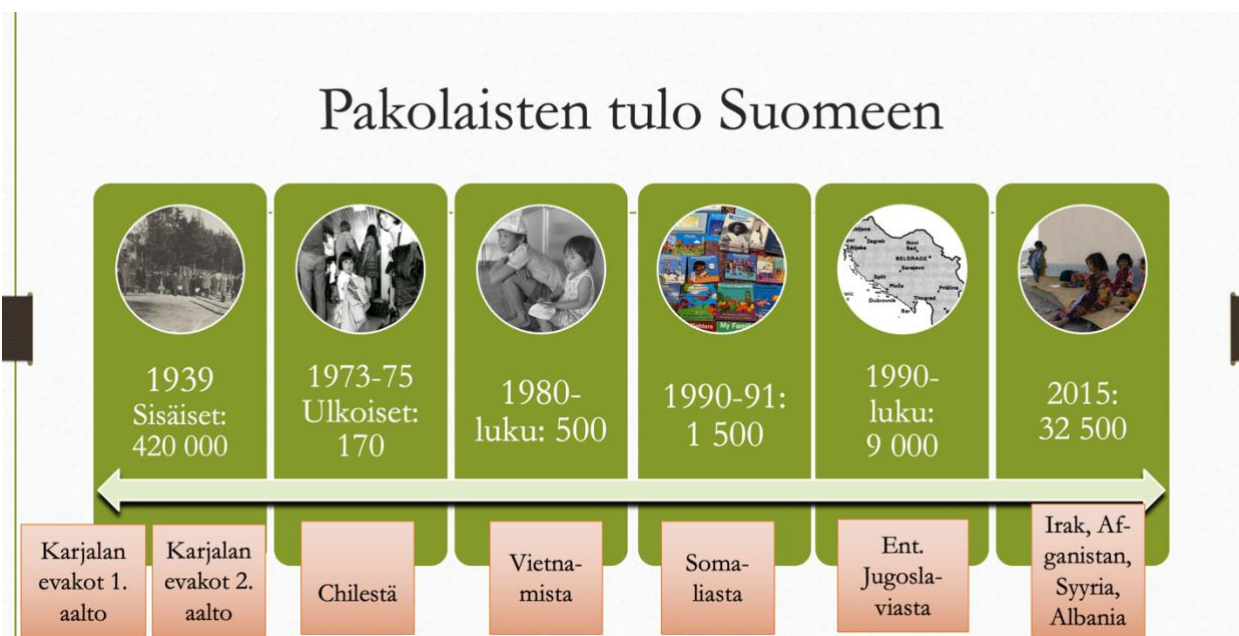
Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Tilastokeskus (Statistics Finland): Persons with foreign background.
<https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/ulkomaalaistaustaiset.html>. Katsottu 14.3.22

*Source: Tilastokeskus: Migration.
https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/muuttoliike_en.html. Katsottu 14.3.22

Tilastokeskuksen syntyperäluokituksen avulla voidaan helposti eritellä ulkomailla syntyneet (ns. ensimmäinen sukupolvi) ja Suomessa syntyneet (ns. toinen sukupolvi) ulkomaalaistaustaiset henkilöt. Alkuperäluokituksessa henkilön alkuperä ja taustamaa määräytyvät henkilön vanhempien syntymämaatietojen perusteella. Suurin piirtein samaan aikaan somalialaisten kanssa tuli Balkanin kriisin koettelemia pakolaisia. Tilastollisesta kuvaajasta (vaalein viiva, alun perin vihreä väri) voidaan nähdä, että vaikka somalialaiset eivät olleetkaan lukumääräisesti suurin ulkomaalaisväestö, he herättivät huomiota visuaalisen eron vuoksi muusta väestöstä. Toisin sanoen heistä tuli rasismien uhreja. Somalialaiset olivat myös ensimmäinen suuri muslimipakolaisten aalto, mikä lisäsi pelkoa tulokkaiden ja valtaväestön erilaisuudesta.

Asetelma 1: Pakolaisten tulo Suomeen. Katri Hirvonen-Nurmi

Somalialaisten saapuminen Suomeen osui samaan aikaan maan taloudellisen taantumun kanssa. Suomi ajautui pankkikriisiin ja historiansa syvimpään lamaan. Idänkaupan romahtamisen lisäksi tärkeimpiä lamaan johtaneita tekijöitä oli rahoitusmarkkinoiden liian nopea vapauttaminen edellisellä vuosikymmenellä. Sen vuoksi monet suomalaiset menettivät samalla työpaikkansa. Tämä loi negatiivisen ilmapiirin, josta somalipakolaiset kärsivät. Miesten perinteinen rooli pääasiallisena elättäjänä horjui tulokkaiden keskuudessa. Moskeijoista tuli miehille tärkeitä paikkoja

keskustella asioistaan ja opiskella. Naisten rooli kasvoi, myös uskonnollisissa yhteisöissä, ja sitä seurasi uudelleenmäärittelyä (Tiilikainen 2003, 59–60).

Somaliasta tulleita ja 1990-luvun jälkeen Suomeen tulleita ihmisiä koskevissa tutkimuksissa on havaittu merkittäviä eroja ensin tulleiden ja myöhemmin tulleiden välillä. Ensimmäiset pakolaiset eivät kärsineet yhtä paljon rasismista kuin myöhemmät pakolaiset. Naisten perinteinen pukeutuminen ja erityisesti tapa peittää pää huivilla julkisuudessa ovat tehneet heistä näkyvämpiä rasismien kohteita kuin miehistä, jotka pukeutuvat useammin valtakulttuurin asuihin. Helsingissä asuvat somalialaiset nauttivat mahdollisuudesta sekoittaa ihmisten kanssa, jotka jakavat heidän taustansa. Eräs nuori nainen kuvaili asuinympäristöään myönteisesti:

"Asun Vuosaassa, Vuosaassa on se hyvä puoli, että siellä asuu paljon somalialaisia, siellä on paljon kauppoja ja terveyskeskus ja sosiaalipalvelut ovat hyvät, vaikka siellä on paljon somalialaisia ja maahanmuuttajien ongelmia on paljon, mutta positiivisia piirteitä on paljon." (Somalis in Helsinki. 2013, 35)

2.4 Perhesuhteista tulee transnationaalisia

Kaksi Helinä Rautavaaran museossa vuosina 2021–2022 työskennellyttä naista vastasi kysymyksiini ensimmäisestä pakolaissukupolvesta vs. myöhemmin tulleista:

"Somaliassa tytöt ja nuoret naiset kävivät koulua ennen Somalian ja Etiopian välistä sotaa ja sisällissotaa. Sekä pojat että tytöt, sekä rikkaat että köyhät kävivät koulua. Naiset, jotka halusivat, saattoivat mennä yliopistoon ja saada työpaikan. Se oli hyvä maa. Kun sodat alkoivat, se merkitsi koulujen loppumista."

Molemmat naiset tulivat Suomeen naimisissa olevina kotiäiteinä. Toinen monien lastensa kanssa, toinen ilman aikuisia lapsiaan. Suomi tuntuu turvalliselta ja rauhalliselta maalta, mutta he kaipaavat hyvää kotimaataan Somaliaa - jos siellä vain olisi rauha. Sen lisäksi, että he työskentelevät museovahteina, toinen on kiireinen hoitaessaan perhettään, toinen pitää itsensä kiireisenä opettamalla Koraania naisille. He kantavat mukanaan traumaattisia muistoja nuoruudestaan, jolloin he pakenivat ohjuksia ja asemiehiä. Muistot ja stressi heräävät henkiin kotimaasta tulevista uutisista ja avunpyynnöistä, kuivuudesta ja nälänhädästä kärsivistä perheistä, sateiden puutteen vuoksi kuolevasta karjasta ja edelleen toimivista puolisoitaalisista ryhmistä. Molemmat naiset löytävät tukea päivittäisistä rukousrutiineistaan.

Marja Tiilikainen on kuvannut Suomessa asuvia somaliperheitä ylikansallisiksi. Esimerkkinä transnationaalista suhteista on esimerkiksi se, että monet maahanmuuttajaäidit ovat joutuneet jättämään osan tai kaikki lapsensa kotimaahansa, ja monenlaisten kontaktien kautta he luovat transnationaalista äitiyttä. Naiset, joilla on varaa, lähettävät usein rahaa Somaliassa asuville äideilleen, jotta

nämä voivat järjestää juhlat vastasyntyneelle tai vihitylle lapsenlapselle, vaikka juhlien päähenkilö on Suomessa. Taloudelliselle tuelle on myös monia muita syitä.

Tiilikainen kirjoittaa: "On vaikea ymmärtää, miten suuria menetyksiä somalialaiset naiset ovat kokeneet: kaikki ovat menettäneet perheenjäseniä sodassa, kodit ovat raunioina ja kotimaa on tuhottu" (Tiilikainen 2003, 64). Hän päättelee, että Islam antaa mielekkäitä vastauksia kärsimyksen ongelmaan ja keinoja sen lievittämiseen. Hän on huomannut, että monet somalialaisnaiset löysivät Islamin uudelleen Suomeen tultuaan. Se on toiminut heille käytännöllisenä ja moraalisenä ohjenuorana ja auttanut heitä selviytymään uudessa uskonnollisessa ja kulttuurisessa ympäristössä. Islam on jopa tärkeämpi kuin klaani tai etninen ryhmä (Tiilikainen 2003, 62, 64, 67).

2.5 Somalinkieliset naiset kamppailevat äidinkieltensä säilymisen puolesta Suomessa

Somalialaisen kirjallisen kulttuurin kehitys Suomessa on mainitsemisen arvoinen. Somaliasta tuli kirjoitettu kieli vuonna 1972. Somalian silloiset päättäjät alkoivat käyttää sitä sekä hallinnossa että koulutuksessa. Somalinkielinen (af-soomaali) kirjallisuus oli tämän vuosituhannen alussa vasta lapsenkengissä. Arabian kielen ensisijaisuus pyhien kirjoitusten kielenä ja liikkuvan ja liikkumattoman kuvan valta joukkoviestimissä kirjoihin verrattuna ovat haasteita, jotka haastavat pakolaisten keskuudessa kukoistavaa somalialaista kulttuuria. Englannin kieli liitetään usein menestymiseen. Monet koulutetut ja englannintaitoiset somalialaistautaiset "uussuomalaiset" ovat tulleet tunnetuiksi lääkäreinä, kehitysyhteistyöntekijöinä, opettajina, runoilijoina ja näyttelijöinä.

Somalialaiset naisrunoilijat Suomessa tuomitsevat voimakkaasti Somalian sodan (Tiilikainen et alii 2001). Perinteen säilyttämisen huomioon ottaminen sekä naisrunoilijoiden näkökulma ja somalin kielellä kirjoittaminen ovat kunnioitettavia asioita. Esimerkiksi Ahmed M. Mahdi on julkaissut somalialaisia kansansatuja Suomessa, Amran M. Ahmed on runoilija ja elämäntarinankirjoittaja, samoin Nimco Noor. Rikas sanallinen ilmaisu ei ole kadonnut monista haasteista huolimatta. Kotouttamispolitiikat eivät aina täytä tavoitteitaan lasten taustakulttuurin ja äidinkielen tukemisen osalta esikoulun ja perusopetuksen todellisuudessa.

Vuonna 2011 Helinä Rautavaaran museo aloitti somalialaisten maahanmuuttajien kanssa monivuotisen näyttelyhankkeen, jonka tavoitteena on tuoda esiin pakolaisten aineetonta perintöä. Sisältö, joka käsitteli pääasiassa somalialaisiin häihin (aroska) liittyviä perinteitä, kuratoitiin yhdessä Suomen somaliyhteisön kanssa, ja ensimmäisen sukupolven somalitaustaisille pakolaisnaisille järjestettiin useita työpajoja. Myös nuoret osallistuivat ja ilmaisivat teatteriesityksen avulla näkemyksiään elämästä kahden kulttuurin odotusten alla. Naiset päättivät rakentaa näyttelyyn perinteisen aqalin (nomadimajan). Vuonna 2012 järjestetyssä aqal-

työpajassa keskusteltiin naisten perinteisestä työstä, ja naiset lauloivat lauluja, joita lauletaan aqalia valmistettaessa. Perinteitä, kuten morsiamen pukemista, hennalla koristelua ja hiusten muotoilua sekä buraanburin (naisten häissä ja muissa seremonioissa esittämä tanssi) tanssimista ja laulamista, dokumentoitiin ja selitettiin suomalaiselle yleisölle. Näyttelyn päätyttyä monet naiset jäivät suomalaisten vapaaehtoisten opettajien viikoittaiselle kielikurssille.

Helinä Rautavaaran museon seuraava askel oli isännöidä Oma kieli, oma mieli -hanketta, jolla edistettiin päiväkotien äidinkielisiä työpajoja lapsille, joiden äidinkieli on somali tai kurdi ja jotka eivät 2010-luvulla saaneet tukea virallisista varhaiskasvatusohjelmista. Hanke perustui tutkimustuloksiin, joiden mukaan äidinkieli on kaiken oppimisen perusta (Halme 2011, 86–87). Äidinkieli on sekä osa lasten identiteettiä että suuri voimavara heidän myöhemmän elämänsä kielenoppimiselle. Äidinkielihankkeen vetäjinä toimivat somalitaustainen sarjakuvataiteilija Warda Ahmed ja museon hankekoordinaattori Wisam Elfadl. Äidinkielihankkeessa vahvistettiin somali- ja kurdinkielisten lasten äidinkielen hallintaa ennen kouluun menoa. Se oli urauurtavaa apua opettajien (fasilitaattoreiden) sekä käytännönläheisten ja luovien menetelmien muodossa. Vaikka maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi on toteutettu julkisia ohjelmia, vastuu maahanmuuttajien äidinkielen oppimisen tukemisesta on ollut vanhemmilla. Päiväkodeissa puhuttu kieli on pääasiassa suomi. Äidinkielihankkeen aikana Warda Ahmed kokosi pedagogisen työkalupakin varhaiskasvattajille (Ahmed 2015). Hankkeen fasilitaattoreille järjestettiin intensiivisiä monialaisia kursseja, joihin osallistui 20 maahanmuuttajanaista, joista yksi oli Nimco Noor, josta tuli myöhemmin opettaja ja kirjailija. Jokaisessa osallistuvassa päiväkodissa järjestettiin kahdeksan työpajaa lapsille, ja niihin osallistui yhteensä 119 lasta.

Helinä Rautavaaran museossa järjestettiin 24. maaliskuuta 2022 kirjallisuustapahtuma: 50 vuotta julkaisutoimintaa somalin kielellä. Tapahtuman kantavia voimia olivat espoolainen vaikuttaja ja museon vanha ystävä Abdirahman Ali sekä Lontoossa asuva kirjailija (myös museon ystävä) Abdulaziz Ali Ibrahim. Tapahtuma kuvattiin, ja pätkiä siitä esitettiin Somalian uutisissa.

"Äidinkielen merkitys identiteetille on valtava", sanoo espoolainen poliitikko Habiba Ali, joka osallistui 50-vuotisjuhlatilaisuuteen. "Suomessa syntyy paljon lapsia, joiden suullinen ja kirjallinen somalin kielen taito on vaarassa kadota. Tällaisilla tapahtumilla ja somalinkielisellä kirjallisuudella haluamme rohkaista ja tukea nuoria."

Nuorina äiteinä Habiba Alin ja Warda Ahmedin kaltaiset naiset työskentelevät tuen saamiseksi aidosti monikulttuurisille ja kukoistaville yhteisöille. Habiba Ali työskentelee Reach Out -hankkeen koordinaattorina väkivaltaisen radikalisoitumisen ehkäisemiseksi. Muut naiset tuovat esiin sukupolvien väliset erot: Suomen nuori sukupolvi on unohtanut Somalian suulliset perinteet, koska heidän on pakko oppia koulussa muita kieliä. Jotkut heistä kuitenkin tekevät räppisävelmiä. Vanhemmat

Moving Memories

Creative Drives for a Changing Europe

Erasmus+ Strategic Partnership

2020-2022

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

sukupolvet pitävät *gabay*-sanoituksia edelleen elossa häissä ja muissakin tilaisuuksissa.

Creative commons -lauseke

Tekijä: Katri Hirvonen-Nurmi, Helinä Rautavaaran museo

Tämä teksti on julkaistu Creative Commons -lisenssin ehdoilla: CC BY-SA 2.0. Kirjoittajan nimi on seuraava: CC BY-SA 2.0, Tekijä: Katri Hirvonen-Nurmi, rahoituslähde: Euroopan unionin aikuiskoulutuksen Erasmus+-ohjelma. Tekstiä ja aineistoa saa jäljentää, levittää, saattaa julkisesti saataville, jakaa ja mukauttaa seuraavin ehdoin: Tekijän nimi, lisenssi sekä alkuperäisen lähteen verkkosivuston osoite on joka tapauksessa julkaistava.

Kuvien tekijänoikeustiedot löytyvät suoraan kuvien alta.

Vastuuvapauslauseke Erasmus+

Euroopan komission tuki tämän julkaisun tuottamiselle ei tarkoita, että komissio hyväksyisi julkaisun sisältöä, joka heijastaa ainoastaan sen kirjoittajien näkemyksiä, eikä komissio ole vastuussa siitä, miten julkaisun sisältämiä tietoja mahdollisesti käytetään.